

УДК 11

ПРОБЛЕМА ІМЯСЛАВІЯ, ЯК НЕКЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФСЬКОЇ ПЕРЕДУМОВИ У ПАВЛА ФЛОРЕНСЬКОГО

І.К. Сацук
Київ, Україна

Споконвіку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог.
Євангеліє від Іоана, 1:1

У наш збурений взаємними звинуваченнями та надмірними агресією і користолюбством час, на мою думку, найкращим, а можливо й єдиним шляхом до примирення може стати просте *мовчання*, відмова від гордовито-егоїстичних гасел, мітингів, та маніфестацій сили, що демонструють, швидше, людську нікчемність, ніж велич. Як стверджували християнські містики, ніщо так не вгашає дух, як пустомовство, а отже, саме в ньому слід шукати одне з основних джерел сьогоднішньої глибокої духовної кризи. Саме пафосні, декларативні заяви, про можливість втілення яких у життя сучасний демагог навіть не замислюється, і стали першопричиною тієї глобальної духовної кризи очевидцем якої є людина XXI-го століття. Сучасна філософія, звичайно, відчуває весь трагізм та небезпеку ситуації, в якій опинилось людство. Однак, нічого змінити не може, а деколи і не хоче. Причиною тому є глибока системна криза *самодостатності*, що паралізувала сучасну філософію, остання стала цінністю в самій собі. Гегель заявляв, що коли факти не відповідають теорії, то це, проблема саме фактів(?). Подібна теоретична абсолютизація привела до того, що кількість виголошених промов і тез, що містять дуже «корисну» інформацію зростає вже у геометричній прогресії. А живі люди з їх простими та водночас важкими духовними пошуками нажаль все менше цікавлять сучасних «магістрів гри в бісер». Недієздатність, що нею охоплені сучасні гуманітарні науки, і філософія зокрема, є прямим наслідком розірваності людського світосприйняття, теоретичні знання абстрагувались від життя і зациклились на собі самих. Повернення людству відчуття реальності життя, має бути визнане найголовнішою проблемою сучасної філософії, або в іншому разі філософія загине, а з часом не стане і людини. Однією з цікавих спроб вирішення цієї проблеми є імяславіє.

Імяславіє – традиція православної містики, що виникла у середовищі афонських монахів ісіхастів на межі XIX–XX століть. Одну з перших спроб розкриття змісту цієї духовної практики здійснив Павло Флоренський. У вміщеному до його праці «У водоразделов мысли (черты конкретной метафизики)» параграфі «имеславие как философская предпосылка» зазначається: «Те, що ми називаємо імяславієм, повністю пов'язує свою долю та духовну відповідальність за життя з вселенською свідомістю людства; імяславіє вірить у споконвічну та невід'ємну від людини істину, бо лише істина дає людині її достоїнство. Освічена чи неграмотна, культурна або дика, нова або давня, людина завжди і скрізь була людиною: це означає, що в серцевині своєї духовної істоти вона завжди мала живе відчуття істини, і у цьому змісті завжди всі були рівні як люди. Мета імяславія, як певної інтелектуальної творчості, – членороздільно висловити споконвічне відчуття людства, без якого людина не є людиною, – і

відповідно, виявити онтологічні, гносеологічні та психофізичні передумови цього вселюдського відчуття і самовідчуття» [3, с. 274–275].

Павло Флоренський і сам сповідував аналогічні погляди, для нього пізнання істини досяжне лише у реальному поєднанні з нею, воно можливе лише через переосутнення людини, через її *обоження*, через стягання нею любові, як Божественної сутності. Тобто через реальну зміну самої людської сутності, перехід її в іншу якість, якість об'єкта пізнання. Це свого роду сакральний взаємозв'язок, стан буття-спілкування, шлях містичного пізнання що здійснюється через призивання імені співрозмовника, *імяславіє*. Флоренський вважав, що при пізнанні не зовнішнє нам буття співвідноситься з нашим буттям, а ми самі своєю *енергією* сприймаємо, безпосередньо від пізнаваного буття, його одкровення нам і в нас. Ніби співрозчиняючись з енергією нашого сприйняття, енергія пізнаваного покладає основу для всього подальшого процесу пізнання. Пізнання це свого роду співіснування двох енергій, *сіненергія* або *синергія* (так у православних містиків називають співпрацю); увесь подальший процес пізнання за Флоренським, не перевищить початкового синергійного одкровення реальності. Надалі пізнаючий не здобуває нового, а лише прагне самовільно відновити, закріпивши у свідомості те, що раніше неочікувано в одну мить відкрилось. Але закріпити так, щоб повторне одкровення реальності, якомога менш втратило від повноти одкровення першопочаткового. Цим органом самовільного встановлення зв'язку між пізнаючим та пізнаваним слугує *слово*, а саме – *ім'я* Лише *словом*, що промовляється голосовим органом на думку Флоренського вирішується пізнавальний процес, об'єктивується *те*, що було *до* слова ще суб'єктивним і навіть нам самим не являлось як пізнавана істина. Слово ж вимовлене підводить підсумок внутрішній спразі за реальністю і ставить перед нами пізнавальний порив як досягнуту ціль та закріплену за свідомістю цінність. Дві енергії, реальності та пізнаючого, близькі одна до одної, може навіть розміщені одна в одній але ще не становлять синергійної єдності, напруга посилюється і протилежність усвідомлюється все гостріше, поки не з'являється *слово*. «Це – як перед грозою. Слово є та блискавка, котра роздирає небо зі сходу на захід, являючи воплощений зміст: в слові врівноважуються та приходять до єдності накопичені енергії. Слово – блискавка. Воно не є вже ні та ні інша енергія окремо, а – нове, двоєдине енергетичне явище, нова реальність у світі. Воно – потік між розділеним до тих пір. ... **Слово є сама реальність**, словом висловлена, – не як дублікат її, копія поряд з нею поставлена, а іменно вона, сама реальність у своїй справжності, у своїй нумеричній самототожності. Словом і через слово пізнаємо ми реальність, і слово є сама реальність. Таким чином, в найвищому ступені слово підлягає основній формулі символу: воно – **більше себе самого**» [3, с. 284–285].

Отець Павло акцентував увагу на безпосередньому прямому взаємозв'язку суб'єкта та об'єкта пізнання, а тому, саме слово *релігія*, що означає зв'язок або відновлення зв'язку, стало для нього синонімом справжнього буття. Для нього реальне спілкування та пізнання можливе лише за умов певного відношення до світу в якому живе людина. Це відношення повинно бути реалістично-релігійним, а не абстрактно-науковим, для Флоренського: «Протестантизм – теж релігія, теж спілкування, але – спілкування в поняттях. Гегель і Кант були глибоко релігійними – але в поняттях. ... Наука – теж спілкування. Спілкування з природою, але в поняттях, бо в науці немає імен, а є лише поняття. Тому наука є зустріч людини з поняттям, реальності з поняттям, поняття з поняттям. Навіть художество (мистецтво) не дасть повноти життєвого спілкування, хоча це краще, ніж спілкування понятійне,

наукове, але й воно не є настільки глибоким, як спілкування релігійне, містичне» [2, с. 271–272].

Подібні погляди та формулювання думок для західноєвропейського типу мислення, що домінує у сьогоденній науці, можуть здатись незвичними та нетрадиційними, але сучасний ще не означає завжди правильний. В полі тієї культури, представником якої на початку ХХ-го століття був Флоренський, його світогляд в основних своїх положеннях зовсім не виходив за традиційні рамки, але в середині їх розвивав окремі положення православної доктрини, одночасно підводячи під них фундамент і західноєвропейської культури та науки. Як зазначає дослідник В.В.Бичков: «Флоренський був яскравим представником, а багато в чому і останнім теоретиком двотисячолітньої східноєвропейської гілки культури, що має своє коріння в античній Греції, що доходить через раннє християнство, Візантію та Давню Русь до ХХ століття в руслі православної культури [1, с. 295]».

Флоренський здійснив спробу відкрити новоевропейським філософам той величезний пласт ісихастської антропології, онтології та гносеології, що у свій час були зверхньо відкинуті, егоцентричним західноєвропейським квазігуманізмом. Можливо, хоча б сьогодні, сучасні гуманітарії звернуть свою увагу на той нерозривний, емпірико-теоретичний досвід духовного подвижництва, що впродовж тисячоліть зберігався та примножувався мислителями східнохристиянської філософської традиції.

Список литературы

1. Бичков В.В. Философия искусства Павла Флоренского. // Священник Павел Флоренский. Избранные труды по искусству. – М.: «Изобразительное искусство», 1996.
2. Лосев А.Ф. Термин «магия» в понимании П.А.Флоренского. // Павел Флоренский. Христианство и культура. – М.: «АСТ», Харьков: «Фолио», 2001.
3. У водоразделов мысли. // Павел Флоренский. Христианство и культура. – М.: «АСТ», Харьков: «Фолио», 2001.

УДК 11

ФИЛОСОФИЯ Н. А. БЕРДЯЕВА В МЕТАФИЗИЧЕСКОЙ ОППОЗИЦИИ «ВОСТОК – ЗАПАД»

А.А. Петрушин

Днепропетровск, Украина

Хорошо известно, какое провиденциальное значение придавал Н.А.Бердяев креативным свойствам человеческой духовности: творчество в духе, считал мыслитель, оправдывает человеческое существование, определяет его целесообразность и смысл, оно, творчество, есть *антроподицея* [1, с. 205]. Важно, что такое – не оправдываемое, а оправдывающее – понимание творчества несет в себе не просто культурный, а религиозный смысл: «Творчество есть продолжение миротворения» [1, с. 211].

Профетический антроподицейный пафос философии Бердяева в современной мировоззренческой ситуации обретает новое, весьма актуальное звучание.